

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

БОЯРСЬКИЙ Олександр Олександрович

УДК 347.426.6

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ
РІШЕННЯМИ, ДІЯМИ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ СУДУ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права Одеської національної юридичної академії Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
ХАРИТОНОВ Євген Олегович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ШИШКА Роман Богданович,
Київський міжнародний університет,
завідувач кафедри цивільного
та господарського права

кандидат юридичних наук, доцент
РЕЗНІЧЕНКО Семен Васильович,
Одеський державний університет
внутрішніх справ,
начальник кафедри цивільного права і процесу

Захист відбудеться "___" жовтня 2008 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий "___" вересня 2008 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена процесом побудови в Україні правової, демократичної, соціально орієнтованої держави, формуванням громадянського суспільства, основною цінністю якого є людина, захист її прав, законних інтересів та задоволення потреб, що є основним завданням усіх демократичних перетворень, які відбуваються з моменту набуття Україною незалежності.

В Конституції України всебічне забезпечення прав і свобод людини проголошено найвищою соціальною цінністю. Враховуючи те, що норми Конституції є нормами прямої дії, що дає можливість у разі порушення прав і свобод людини звернутися до суду для їх захисту та відновлення, відшкодування завданої майнової та моральної шкоди завданням органів судової влади при постановленні рішень, здійсненні відповідних дій є дотримання норм матеріального та процесуального права.

Судова влада зобов'язана діяти відповідно з нормами Конституції України і її законами і в цьому знаходить прояв державно-владна сила судової влади, яка не повинна нехтувати своїми принципами, має завжди діяти в ім'я закону і справедливості. Саме висока місія суду дає підстави будувати громадянське суспільство, члени якого та їх об'єднання користуються широким колом прав і свобод, а всі їх взаємовідносини будуються на основі права.

Однією з гарантій додержання прав і свобод громадян у їх взаємовідносинах з державою та її органами є встановлена законом цивільно-правова відповідальність держави та її органів. Такого роду підхід характеризує ступінь розвитку демократії у суспільстві.

З прийняттям низки нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини, пов'язані з відшкодуванням шкоди, насамперед, Цивільного кодексу України, в Україні створені правові передумови для функціонування принципу відповідальності держави перед особою за помилки, допущені в судочинстві. Його реалізація в даній сфері державної діяльності має певні особливості. Тому виникає потреба в детальному аналізі правовідносин, які виникають між державою і особою, державою і посадовими особами, що ведуть кримінальний, цивільний або адміністративний процес з тим, щоб правильно визначити міру відповідальності кожного за кримінальне переслідування невинних у кримінальному процесі, постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі тощо.

Останнім часом питома вага наукових розробок принципу відповідальності органів влади та їхніх посадових осіб, зокрема, органів суду, в юридичній літературі значно збільшилася. Якщо раніше у працях вчених головна увага приділялася проблемам обвинувачення, притягнення до

кримінальної відповідальності, застосування заходів процесуального примусу (така ситуація мала об'єктивні причини, тому що постановка питання про відповідальність держави перед особою вважалася приниженням її авторитету, а дослідження в цьому напрямку вважалися „неактуальними”, „недоцільними”), то сьогодні побільшало наукових праць, присвячених питанням відповідальності держави та її органів за необґрунтоване кримінальне переслідування невинних громадян.

Але й у випадку позитивного вирішення питання про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями, рішеннями чи бездіяльністю суду, не до кінця вирішеними залишаються питання визначення неправомірних дій, рішень, бездіяльності суду, суб'єктів, на яких покладаються шкідливі наслідки таких дій, встановлення підстав та умов відшкодування шкоди з урахуванням особливостей правової природи зазначених дій тощо.

Теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі цивільного права, загальної теорії права тощо. Поміж них слід згадати твори М.М. Агаркова, О.І. Алексєєва, О.І. Антонюк, Ч.Н. Азімова, Д.В. Бобрової, О.В. Дзери, А.С. Довгєрта, О.С. Йоффе, О.О. Красавчикова, В.В. Луця, Н.С. Малєїна, В.П. Маслова, Г.К. Матвєєва, Р.А. Майданика, Г.Ф. Нінідзе, І.Б. Новицького, В.А. Ойгензихта, О.А. Підпригори, Й.О. Покровського, З.В. Ромовської, В.О. Рясенцева, В.Т. Смирнова, О.А. Собчака, П.Р. Стависького, В.А. Тархова, Є.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Я.М. Шевченко, В.Ю. Шемонаєва, М.Я. Шимінової, К.К. Яїчкова та ін.

Слід зазначити, що наукова розробка проблематики, яка стосується різних аспектів відшкодування шкоди, у юридичній науковій літературі певний час велась досить активно (праці Д.В. Бобрової, А.М. Бєлякової, Г.В. Єрьоменко, О.О. Красавчикова, М.С. Малєїна, В.П. Маслова, Г.К. Матвєєва, С.Н. Приступи, С.Д. Русу, Я.М. Шевченко, К.К. Яїчкова та ін.), але значна кількість питань усе ще залишається недослідженою. Зокрема, сказане стосується проблем відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями, рішеннями чи бездіяльністю суду.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дослідження проблем відшкодування шкоди, завданої рішеннями, діями чи бездіяльністю органів суду, є актуальним з теоретичної та практичної точок зору, а тому є усі підстави для вивчення відповідної проблематики у межах окремого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми Одеської національної юридичної академії на 2001-2005 роки „Правові проблеми становлення та розвитку сучасної Української держави” (державний реєстраційний номер 0101U0001195) та теми „Традиції та новації у

сучасній українській державності і правовому житті” на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу зобов’язань, що виникають внаслідок завдання шкоди діями, рішеннями чи бездіяльністю суду та визначення особливості зазначеного інституту, розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Досягнення поставленої мети зумовило постановку таких завдань:

встановлення теоретичного підґрунтя дослідження зобов’язань відшкодування шкоди;

аналіз чинників та умов їхнього формування;

визначення концепції норм вітчизняного цивільного законодавства, що регулюють відносини відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду;

встановлення специфіки суб’єктів зобов’язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду;

з’ясування сутності рішень, дій чи бездіяльності суду як умов виникнення зобов’язань з відшкодування шкоди, завданої такими рішеннями, діями чи бездіяльністю;

визначення критеріїв неправомірності (незаконності) рішень, дій чи бездіяльності суду;

формулювання пропозицій щодо вдосконалення норм чинного законодавства України у досліджуваній сфері;

встановлення характеру і тенденцій розвитку останніх у цивільному законодавстві України.

Об’єктом дослідження є правовідносини, що виникають у зв’язку із завданням шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду.

Предметом дослідження є система нормативно-правових актів, що регулюють відносини, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, а також положення цивілістичної доктрини стосовно таких зобов’язань.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнонауковий діалектичний метод, а також спеціальні наукові методи логічного, системно-структурного, порівняльного та історичного аналізу, які у сукупності були застосовані для з’ясування сутності зобов’язань відшкодування шкоди та підстав їхньої диференціації, а також специфіки цих зобов’язань при завданні шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду.

При цьому, метод історичного аналізу застосовувався для встановлення

генези зобов'язань відшкодування шкоди взагалі, і відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду і, зокрема, визначення тенденцій та характеру їхнього розвитку. Метод логічного аналізу використовувався при дослідженні змісту норм, що регулюють відносини відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду. Метод системно-структурного аналізу слугував для з'ясування системи зобов'язань відшкодування шкоди, місця у ній зобов'язань відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, у цивільному законодавстві України тощо. Використання методу порівняльного аналізу дало змогу провести порівняння головних положень відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, з суміжними відносинами та правовими інститутами у цивільному законодавстві України, а також з відповідними правовими рішеннями у цивільному законодавстві деяких інших країн.

Емпіричним підґрунтям дослідження є положення актів цивільного законодавства України та практика їхнього застосування, а також положення актів цивільного законодавства інших країн.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційному дослідженні здійснено спробу сформулювати низку нових положень стосовно формування та розвитку норм, які регулюють відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, котрі б враховували сучасний стан цивільного законодавства та досягнення цивілістичної думки України.

На підставі одержаних у процесі дисертаційного дослідження результатів на захист виносяться такі положення, що мають наукову новизну:

вперше:

пропонується визнати основним критерієм оцінки моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду не лише реальні фізичні або душевні страждання, а й сутність та ступінь порушеного нематеріального блага або особистого немайнового права;

формулюється висновок про те, що специфіка суб'єкту зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, полягає в тому, що сама судова влада у всіх формах своєї реалізації (конституційному, господарському, цивільному, адміністративному і кримінальному судочинстві) здійснює державну функцію захисту прав і свобод людини і громадянина;

стверджується, що до особливостей шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, слід віднести: 1) обов'язкову наявність моральної шкоди, яка полягає у втраті довіри до правосуддя взагалі, а отже і до держави, яка це правосуддя здійснює; 2) наявність майнової шкоди, у

структурі якої переважають збитки, пов'язані з незаконним притягненням до відповідальності: втрачений заробіток та інші доходи, збитки у зв'язку з виплатами штрафів, судові витрати, витрати на надання юридичної допомоги тощо;

пропонується визначення бездіяльності суду як невиконання судами у встановлені терміни і у належному порядку обов'язків, що на них покладені, невиконання дій, які вони у відповідності з законом або іншим нормативним актом зобов'язані були здійснити (відмова у прийнятті позовної заяви, відмова у порушенні справи, дослідження не всіх необхідних доказів тощо);

пропонується зобов'язання з відшкодування шкоди поділити на дві групи в залежності від суб'єктів зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду. У першій групі, у випадку завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, перелік яких зазначений у законі і є вичерпним, суб'єктами зобов'язань будуть з одного боку – держава, з іншого або фізична особа (ч. 1, 2 ст. 1176 ЦК України), або фізична чи юридична особа (ч. 5 ст. 1176 ЦК України). Тут діє спеціальний порядок відшкодування шкоди. У другій групі, коли шкода завдана внаслідок іншої (не зазначеної у ст. 1176 ЦК України) незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення суду, суб'єктами зобов'язань з відшкодування шкоди є, з одного боку, держава, а з іншого, фізична або юридична особа. Шкода в цих зобов'язаннях відшкодовується на підставах, визначених ст. 1174 ЦК України;

удосконалено:

пропозицію щодо внесення змін до ч. 5 ст. 1176 ЦК України і викладення її у такій редакції: „Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення у цивільній, адміністративній або господарській справі, відшкодовується державою в повному обсязі в разі встановлення в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, складу злочину за обвинувальним вирокom суду, що набрав законної сили”;

запропоновано внести зміни у ч. 6 ст. 1176 ЦК України і викласти її у наступній редакції: „6. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок іншої незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, відшкодовується на підставах і в порядку, встановленими ст. 1174 ЦК України”;

дістало подальшого розвитку:

пропозиція про закріплення у відповідній главі нового Цивільно-процесуального кодексу України, враховуючи те, що у чинному ЦПК України особливості участі держави як сторони у цивільному процесі не закріплені, положення, що сторонами можуть бути фізичні та юридичні особи, а також

держава, справи якої у судах ведуть відповідні органи державної влади (наприклад, територіальні органи казначейства). Компетенція відповідних органів державної влади як представників держави має бути відображена у правових нормах, що регламентують участь представника у цивільній справі;

висновок про давньоримський генезис деліктних зобов'язань, що дозволяє визначити підґрунтя встановлення системи зобов'язань відшкодування шкоди у сучасному вітчизняному цивільному праві.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у подальших загальнотеоретичних дослідженнях цивільно-правових проблем інституту відшкодування шкоди;

у правозастосовчій сфері – сформульовані у дисертації положення щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства можуть стати основою для внесення змін в ЦК України та інші законодавчі акти;

у сфері практичної діяльності – матеріали дисертації можуть використовуватися для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють відносини відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду;

у навчальному процесі – результати дослідження можуть бути використані при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з цивільного права, при підготовці навчальних курсів та викладанні даної дисципліни.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та їхня аргументація, рекомендації практичного характеру стосовно вдосконалення цивільного законодавства України, що містяться у дисертаційному дослідженні, були обговорені на засіданнях кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії. Окремі положення дисертаційного дослідження обговорювались на конференціях: 9-й (61-й) звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (квітень 2006 р., м. Одеса), Круглому столі „Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем” (листопад 2006 р., м. Одеса), IV Міжнародній науково-методичній конференції “Римське право і сучасність” (травень 2006 р., м. Одеса), III Міжнародній цивілістичній конференції студентів та аспірантів (квітень 2008 р., м. Одеса).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України та чотирьох тезах доповідей.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків та списку використаних

джерел. Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, із них 19 сторінок займає список використаних джерел (196 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковою тематикою Одеської національної юридичної академії, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і використані методи дослідження, викладено наукову новизну і основні положення, що виносяться на захист, висвітлено практичне значення отриманих результатів, подані дані про апробацію результатів дослідження.

У **розділі першому „Загальні положення про відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду”**, який складається з трьох підрозділів, розглянуто питання забезпечення права на відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду як загальна тенденція захисту прав особи, дана загальна характеристика відповідних зобов'язань і досліджено специфіку їх суб'єктів.

У **підрозділі 1.1. „Забезпечення права на відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду як загальна тенденція захисту прав особи”** звертається увага на те, що історія розвитку законодавства про відшкодування шкоди свідчить про те, що держава спочатку бере на себе відповідальність відшкодувати лише ту шкоду, що заподіяна незаконним кримінальним переслідуванням. Розглядаючи основні етапи становлення аналізованого інституту у різних країнах, автор доходить висновку про те, що у Російській імперії інститут відшкодування шкоди, заподіяної незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, на відміну від інших країн, будувався на основі відповідальності не держави, а самих посадових осіб (суддів, обвинувачувачів), за вини котрих засуджувався обвинувачений. Суттєві зміни поглядів на відшкодування шкоди посадовими особами відбулися з видання судових статутів, якими було полегшено позови про відшкодування до посадових осіб. Щодо радянського періоду, зазначається, що у той час взагалі не передбачалося подання позовів громадянами до держави, оскільки вважалося, що за соціалізму порушення прав людини народною владою є неможливим. Щоб уникнути відповідальності за неправомірні дії посадових осіб, створювалися законодавчі конструкції, за якими не держава, а відповідні органи безпосередньо вступали у відносини з громадянами.

Лише у 1961 р. Основи цивільного законодавства СРСР та союзних республік позитивно вирішили питання про майнову відповідальність за шкоду, завдану неправомірними службовими діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду. Але ця норма в цивільному законодавстві

залишалася декларацією аж до прийняття Указу Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1981 р. „Про відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями державних та громадських організацій, а також посадових осіб при виконанні ними службових обов’язків” і затвердженого ним Положення про порядок відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду. В цих нормативних актах держава вперше взяла на себе відповідальність за незаконні дії посадових осіб у сфері правосуддя. Після проголошення незалежності, Україна, спираючись на власний та зарубіжний досвід, почала створювати національну правову систему. Першим законом, що визнав відповідальність держави перед громадянами був закон „Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні” від 17 квітня 1991 р., а потім і закон „Про порядок відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду” від 1 грудня 1994 р. (редакція Закону від 1.12.2005 р., чинна з 1.01. 2006 р.). Також було прийнято низку спеціальних законів та нормативно-правових актів, що регулюють відносини, пов’язані з незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду. Завершився цей процес прийняттям ЦК України.

У підрозділі 1.2. „Загальна характеристика зобов’язань із заподіяння шкоди і місце у них зобов’язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду” автор, з метою з’ясування сутності зобов’язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, звертається до сутності відповідних зобов’язань у цивільному праві України взагалі. Дослідження у цьому контексті давньоримського генезису деліктних зобов’язань дозволяє визначити підґрунтя встановлення системи зобов’язань відшкодування шкоди у сучасному вітчизняному цивільному праві. Характерною рисою цього виду зобов’язань є те, що вони відносяться до числа позадоговірних, тобто виникають у тих випадках, коли між особою, яка заподіяла шкоду і потерпілим відсутні договірні відносини.

У ЦК України поряд із загальним або генеральним деліктом, яким визначаються загальні умови відповідальності за завдання позадоговірної шкоди, цивільним законодавством визначаються окремі (спеціальні) делікти, в яких відображаються особливості окремих складів правопорушень і які становлять винятки із загальних правил про деліктні зобов’язання. Вони застосовуються у випадках, прямо передбачених законом, сфера їх дії прямо визначена законом і не підлягає ні розширеному тлумаченню, ні аналогії. Виокремлення спеціального делікту пов’язано або з особливостями якоїсь загальної підстави (покладення відповідальності незалежно від вини), або у зв’язку із встановленням додаткових, спеціальних підстав відповідальності. До

одного зі спеціальних деліктів належить, зокрема, завдання шкоди правоохоронними органами. Особливий режим відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду передбачений ст. 1176 ЦК України. Зазначається, що порівняно із загальними положеннями, протиправна поведінка в деліктних зобов'язаннях даного виду має свою особливість.

У підрозділі 1.3. **„Спеціальні суб'єкти зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду”** аналізу піддано таку категорію суб'єктів, як судді. Автором зазначається, що специфіка суб'єкту зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, полягає в тому, що сама судова влада у всіх формах своєї реалізації (конституційному, господарському, цивільному, адміністративному і кримінальному судочинстві) здійснює державну функцію захисту прав і свобод людини і громадянина. Судді є посадовими особами судової влади, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції. Таким чином, держава буде відповідати за всі незаконні рішення, дії чи бездіяльність суду, оскільки він виконує функції держави і є органом держави.

Щодо суб'єктів зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, пропонується поділити їх на дві групи в залежності від того, що є причиною завдання шкоди. В одному випадку, коли шкода завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, перелік яких зазначений у законі і є вичерпним, ними, з одного боку, є держава, з іншого або фізична особа (ч. 1, 2 ст. 1176 ЦК України), або фізична чи юридична особа (ч. 5 ст. 1176 ЦК України). У другому випадку, коли шкода завдана внаслідок іншої (не зазначеної у ст. 1176 ЦК України) незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення суду, суб'єктами зобов'язань з відшкодування шкоди є, з одного боку, держава, а з іншого, фізична або юридична особа.

Аналіз відповідних положень ЦК України дозволив автору дійти висновків про необхідність внесення змін і уточнень до деяких норм цивільного законодавства.

У висновках до розділу першого автором підбито підсумок проведеного дослідження щодо формування, сутності, специфіки суб'єктного складу аналізованих зобов'язань.

У другому розділі **„Умови виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду”**, який складається з чотирьох підрозділів, досліджуються такі умови виникнення

зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, як шкода, неправомірність рішень, дій чи бездіяльності, а також вина і причинний зв'язок.

У підрозділі 2.1. *„Визначення шкоди у зобов'язаннях з відшкодування шкоди”* основну увагу автором приділено визначенню поняття і видів шкоди, а також специфіки шкоди у досліджуваних правовідносинах. На думку автора, до особливостей шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, слід віднести: 1) обов'язкову наявність моральної шкоди, яка полягає у втраті довіри до правосуддя взагалі, а отже і до держави, яка це правосуддя здійснює; 2) наявність майнової шкоди, у структурі якої переважають збитки, пов'язані з незаконним притягненням до відповідальності: втрачений заробіток та інші доходи, збитки у зв'язку з виплатами штрафів, судові витрати, витрати на надання юридичної допомоги тощо.

Оскільки цивільні правопорушення заподіюють шкоду усьому комплексу явищ, що охоплюються категорією об'єкта цивільного правопорушення, то і шкода як результат цивільного правопорушення розглядається автором у трьох аспектах – як соціальна, юридична і фактична шкода. При цьому, на погляд автора, виокремлення категорій соціальної, юридичної і фактичної шкоди – це наукова абстракція. Практично важливою категорією є фактична шкода, що розуміється як фактичне применшення будь-якого блага. У той же час наявність фактичної шкоди завжди означає одночасне порушення правових відносин, тобто, у наявності шкода і в соціальному, і в юридичному аспектах. Разом з тим, коли відсутні матеріальні (майнові) негативні наслідки можливе виникнення шкоди тільки в соціально-юридичному змісті.

Досліджуючи проблему визначення і компенсації моральної шкоди, завданої особам, які внаслідок завданої шкоди зазнали такого травмуючого впливу на психіку, що втратили пам'ять або розсудок і внаслідок цього вже не відчують ні фізичних ані душевних страждань, автор вважає, що за таких обставин основним критерієм оцінки мають бути не лише реальні фізичні або душевні страждання, а сутність та ступінь порушеного нематеріального блага або особистого немайнового права.

У підрозділі 2.2. *„Неправомірність рішень, дій та бездіяльності суду як умова виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди”* досліджуються такі категорії, як протиправність, дії, бездіяльність, рішення тощо. Відповідно до цивільного законодавства, зокрема, норм ст. 1176 (ч. 5), відшкодування шкоди можливе внаслідок прийняття незаконного рішення судом у цивільній справі. Однак, прийняттю рішення у цивільному процесі передують інші дії судді, спрямовані на розвиток або припинення цивільного процесу. Так, прийняття позовної заяви залежить від низки обставин, з якими закон пов'язує виникнення цивільно-процесуальних правовідносин. Відмова судді у прийнятті позовної

заяви реалізується у винесенні ухвали суду про відмову у прийнятті позовної заяви. Ухвала суду має відповідати вимогам цивільно-процесуального закону. У разі незаконності такої ухвали, в особи виникає право на апеляційне оскарження незаконного акту суду. Можливість відшкодування шкоди, завданої внаслідок винесення незаконної ухвали суду про відмову у прийнятті позовної заяви у цивільній справі, може бути реалізованою при наявності ухвали суду вищої інстанції. Аналіз зазначеної норми дозволив зробити висновок про те, що у ній йдеться лише про відшкодування шкоди внаслідок прийняття незаконного рішення у цивільній справі. Таким чином, при прийнятті незаконного рішення в адміністративній справі або у господарській справі відшкодування завданої шкоди не передбачається. У зв'язку з цим пропонується внести відповідні зміни до ч. 5 ст. 1176 ЦК України і викласти її у такій редакції: „Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення у цивільній, адміністративній або господарській справі, відшкодовується державою в повному обсязі в разі встановлення в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, складу злочину за обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили”.

Відшкодуванню підлягає не лише шкода, заподіяна неправомірними діями, тобто активною поведінкою органів влади, у даному випадку суду, та їхніх посадових осіб, але й бездіяльністю. У зв'язку з цим пропонується визначення бездіяльності суду як „невиконання судами у встановлені терміни і у належному порядку обов'язків, що на них покладені, невиконання дій, які вони у відповідності з законом або іншим нормативним актом зобов'язані були здійснити (відмова у прийнятті позовної заяви, відмова у порушенні справи, дослідження не всіх необхідних доказів тощо)”.

У підрозділі 2.3. „Причинний зв'язок між шкодою та неправомірними діями” з метою визначення особливостей цієї умови відповідальності, автором досліджено, що слід розуміти під причиною і наслідком, як розуміється зв'язок між ними у філософії і теорії права. Для цього аналізу піддано теорії „еквівалентності”, „нерівноцінності умов” та „необхідного і випадкового причинного зв'язку”. На підставі проведеного дослідження автором зроблено висновок про те, що виявлення причинного зв'язку в аналізованій сфері має певну специфіку. Як правило, шкода, заподіяна незаконними діями (бездіяльністю) судових органів, є результатом дій (бездіяльності) декількох органів або посадових осіб, що пояснюється існуючою структурою органів суду, в основу якої покладено інстанційність.

Зазначається, що в окремих випадках виникає потреба обґрунтування не одного, а кількох причинних зв'язків. Специфіка правовідносин, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними діями, рішеннями чи бездіяльністю

суду, полягає в тому, що причинний зв'язок між незаконними діями (бездіяльністю) відповідних органів (посадових осіб) і відновленням майнових прав чи їх компенсації має нормативний характер, суб'єкт відповідальності (держава) визначений нормою права раніше і тому не має необхідності визначати посадову особу, яка завдала шкоди.

У підрозділі 2.4. „Вина як одна з умов відповідальності за заподіяння шкоди” основну увагу приділено визначенню поняття і форм вини, а також специфіки цієї умови у зобов'язаннях із відшкодування шкоди, завданої незаконними діями судових органів. Відповідно до цивільного законодавства, відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, здійснюється державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду. В зв'язку з цим автором з'ясовується мета та завдання відшкодування шкоди і співвідношення їх з формами вини заподіювача. Зроблено висновок, що у цивільному праві першочерговою завданням є не вплив на особистість заподіювача шкоди, а відновлення попереднього стану кредитора. Отже, незалежно від того, чи була шкода заподіяна навмисно чи необережно, вона має бути відшкодованою.

Оскільки питання про те, чи є відповідальністю обов'язок відшкодувати шкоду (єдиної точки зору в літературі з цього приводу так і не склалося, автором проаналізовані питання відповідальності і засобів захисту), що дозволило дійти висновку про те, що оскільки відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, здійснюється державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, в цьому випадку йдеться не про відповідальність держави, а про засоби захисту потерпілої при цьому особи. У випадку регресу до винної особи у порядку ст. 1191 ЦК України (частина 3) вина цієї особи має бути доведена у суді. Крім того, мається на увазі не просто вина, а вина у формі умислу, оскільки має бути встановлений склад злочину, що доводиться у суді і встановлюється його вироком. У цьому випадку йтиметься про відповідальність.

У висновках до другого розділу автором підбито підсумок проведеного дослідження щодо умов виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду.

У третьому розділі „Обсяг і порядок відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями судових органів”, який складається з трьох підрозділів, досліджено питання визначення обсягу і порядку відшкодування шкоди, а також право регресу у цих зобов'язаннях до винної особи.

У підрозділі 3.1. „Обсяг відшкодування шкоди” автором розглядаються питання компенсації, її співвідношення з відшкодуванням шкоди та складові останньої. При цьому компенсація є таким поняттям, що містить в собі форми відшкодування завданої шкоди як грошима, так і майном відповідної кількості та якості, але за своєю вартістю рівного тому, що було втрачене внаслідок завдання шкоди.

Аналіз існуючих з цього приводу точок зору дозволив дійти висновку про те, що відшкодування шкоди може містити дві складові: відновлення становища, що існувало до порушення майнового права і компенсацію.

Особлива увага автором приділена проблемі відшкодування моральної шкоди. Моральна шкода є супутником будь-якого правопорушення, і тому деякі фахівці вважають, що факт завдання шкоди не потребує доведення: він є очевидним, як тільки буде доведено вчинення протиправної поведінки, потерпілому необхідно доводити не наявність моральної (немайнової) шкоди, а лише її розмір. Але це твердження, на думку автора, видається спірним, бо відповідно до ст. 30 ЦПК України кожна сторона спору повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Звільнення особи від доведення факту моральної шкоди не буде відповідати вимогам наведеної правової норми.

Заподіяна шкода не підлягає відшкодуванню, якщо громадянин у процесі дізнання, попереднього слідства і судового розгляду самообмовою перешкоджав встановленню істини і тим самим сприяв вчиненню незаконних дій щодо нього.

У підрозділі 3.2. „Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду” розглядаються питання про порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, враховуючи існування двох різновидів відшкодування. В першому випадку йдеться про відшкодування шкоди в порядку ст. ст. 1173, 1174, 1176 ЦК України. Оскільки зазначені норми не містять спеціальних вказівок щодо визначення обсягу відшкодування шкоди та порядку її компенсації, відшкодування має проводитися на загальних засадах, встановлених ст. 1166 – 1168 ЦК України. В другому випадку йдеться про відшкодування шкоди в порядку, передбаченому ст. 1176 ЦК України, положення якої доповнюються численними актами спеціального законодавства у цій галузі, присвяченими цим питанням.

Оскільки у Законі від 1 грудня 1994 р. (редакція Закону від 1.12.2005 р., чинна з 1.01. 2006 р.) не вказаний строк, протягом якого порушені майнові права реабілітованого громадянина підлягають захисту, автором пропонується встановити спеціальний строк позовної давності для пред’явлення вимог про відшкодування майнової шкоди, тому що перебіг тривалого часу з моменту

реабілітації особи до пред'явлення вимог про грошові виплати не дає можливості правильно встановити обсяг і розмір заподіяної майнової шкоди та негативно впливає на саме право відшкодування.

Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю адміністративного суду, вирішується у порядку адміністративного судочинства. Крім цього, оскільки на сьогодні, до початку діяльності окружних та апеляційних адміністративних судів, підсудні їм справи вирішують у першій та апеляційній інстанціях відповідні місцеві та апеляційні загальні суди (за правилами Кодексу адміністративного судочинства України), касаційною інстанцією по цих справах для них є Вищий адміністративний суд України, у якому оскаржуються рішення цих судів у публічно-правових спорах. Таким чином, зроблено висновок, що коли йдеться про оскарження дій (бездіяльності) суддів як посадових осіб, як представників публічної влади, ці справи є підвідомчими адміністративним судам. І у такому провадженні вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір.

Але чинне законодавство нечітко визначає підвідомчість справ, у яких однією із сторін є суд або суддя. Тому, на думку автора, слід внести відповідні зміни до Кодексу адміністративного судочинства України.

У *підрозділі 3.3. „Право регресу до винної особи”* основну увагу приділено підставам регресу держави до винної особи у досліджуваних правовідносинах. Ст. 1191 ЦК України передбачає право регресу держави до винної особи тільки при встановленні в її діях складу злочину за вироком суду, який набрав законної сили.

У юридичній літературі аргументувалися і висувалися пропозиції обмежити підстави регресних вимог до посадової особи – заподіювача майнової шкоди випадками, коли шкода була наслідком умисних дій слідчого, особи, що проводила дізнання, прокурора або судді, або випадками, коли відповідну посадову особу вироком, що вступив у законну силу, визнано винною у вчиненні злочину. Досліджується інша точка зору, яку цілком поділяє й автор, відповідно до якої не слід покладати на посадову особу будь-яку відповідальність за законні, правомірні дії, навіть якщо вони і заподіяли шкоду. Правову норму про таку відповідальність було б неможливо обґрунтувати ні з соціально-моральних, ні з правових позицій, не можна вивести з аналогії з будь-яким відомим інститутом права. Оскільки посадова особа діяла правомірно, не передбачала і не повинна була передбачати можливість незаконного заподіяння шкоди, то несправедливо було б зобов'язувати її

компенсувати цю шкоду. Запровадження норми, що покладає такий обов'язок на посадових осіб, сприяло б появі у слідчого вагань, чи провадити обшук, чи проводити виїмку, чи здійснювати інші дії за наявності законних підстав.

Зазначається, що у випадках, коли шкода заподіяна громадянину внаслідок свідомо незаконного притягнення в якості обвинуваченого або свідомо незаконного застосування запобіжного заходу взяття під варту, необхідно встановити регресну відповідальність посадових осіб органів розслідування перед державою, якщо за незаконні дії вони засуджені вироком суду, що набрав чинності. Також слід передбачити можливість пред'явлення позовів у порядку регресу до свідків, потерпілих, експертів, перекладачів, якщо ці особи засуджені за дачу завідомо неправдивих показань, за дачу завідомо неправдивого висновку, за завідомо неправдивий переклад, що потягли за собою незаконні затримання, взяття під варту.

У *висновках до третього розділу* автором резюмовано результати проведеного дослідження питань порядку відшкодування шкоди, встановлення її обсягу та права регресу до винної особи.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** сформульовано та викладено основні найважливіші науково-теоретичні та практичні результати, отримані на основі здійсненого дослідження.

1. Суб'єктом – заподіювачем шкоди, є судові органи, тобто органи, на які законом покладено здійснення функцій правосуддя. Від імені зазначених органів діють їх посадові та службові особи. Проте, особу – заподіювача шкоди відділено від особи, яка несе відповідальність за заподіяну шкоду, оскільки посадові та службові органи органів суду, діями яких безпосередньо завдано шкоди, вчиняють їх не лише від імені зазначених органів, а й від імені держави.

2. Протиправне діяння, яким може бути завдано шкоди у цьому делікті, має певну специфіку, яка полягає в тому, що здійснення його можливе лише спеціальним суб'єктом, передбачених законом.

3. Шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, має певні особливості, до яких, на думку автора, слід віднести: 1) обов'язкову наявність моральної шкоди, яка полягає у втраті довіри до правосуддя взагалі, а отже і до держави, яка це правосуддя здійснює; 2) наявність майнової шкоди, у структурі якої переважають збитки, пов'язані з незаконним притягненням до відповідальності: втрачений заробіток та інші доходи, збитки у зв'язку з виплатами штрафів, судові витрати, витрати на надання юридичної допомоги тощо.

4. Окрім традиційних форм дії та бездіяльності, в деліктних зобов'язаннях, як уже зазначалось, протиправна поведінка може існувати і в

формі рішення відповідного органу влади. При цьому, оскільки під поняттям „судове рішення” законодавець розуміє як постанову, так і ухвалу, слід зазначити, що критерії законності і обґрунтованості відносяться до всіх процесуальних документів, котрі ухвалюються судом.

5. В контексті даного дисертаційного дослідження пропонується визначення бездіяльності суду як „невиконання судами у встановлені терміни і у належному порядку обов’язків, що на них покладені, невиконання дій, які вони у відповідності з законом або іншим нормативним актом зобов’язані були здійснити (відмова у прийнятті позовної заяви, відмова у порушенні справи, дослідження не всіх необхідних доказів тощо)”.

6. Крім цього, зобов’язання з відшкодування шкоди в залежності від суб’єктів зобов’язань з відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду пропонується поділити на дві групи. До першої групи, у випадку завдання шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, перелік яких зазначений у законі і є вичерпним, суб’єктами зобов’язань, з одного боку, є держава, з іншого або фізична особа (ч. 1, 2 ст. 1176 ЦК України), або фізична чи юридична особа (ч. 5 ст. 1176 ЦК України). Тут діє спеціальний порядок відшкодування шкоди. У другому випадку, коли шкода завдана внаслідок іншої (не зазначеної у ст. 1176 ЦК України) незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення суду, суб’єктами зобов’язань з відшкодування шкоди є, з одного боку, держава, а з іншого, фізична або юридична особа. Шкода в цих зобов’язаннях відшкодовується на підставах, визначених ст. 1174 ЦК України.

7. Справи про відшкодування шкоди громадянинові, завданої незаконними діями органів суду (як і всі справи про відшкодування шкоди громадянину, завданої актами органів державної влади), визнавалися класичними справами позовного (цивільного) судочинства. Але з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства і запровадженням в Україні адміністративних судів відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду відбувається у порядку адміністративного судочинства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Боярський О.О. Підстави звільнення від обов’язку відшкодування шкоди при надзвичайних морських подіях / О.О. Боярський // Актуальні проблеми держави і права. – 2006. – Вип. 28. – С. 167-171.
2. Боярський О.О. Деякі питання формування системи деліктних зобов’язань у римському праві / О.О. Боярський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 31. – С. 147-153.

3. Боярський О.О. Деякі спеціальні випадки відшкодування шкоди за ЦК України / О.О. Боярський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 33. – С. 196-210.
4. Боярський О.О. Відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями судових органів / О.О. Боярський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2007. – Вип. 7. – С. 154-156.
5. Боярський О.О. Деякі спеціальні випадки відшкодування шкоди за ЦК України / О.О. Боярський // Правове життя сучасної України: Тези доп. 9-ї звітн. наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу. – О.: Фенікс. – 2006. – С. 167-169.
6. Боярський О.О. Підстави звільнення від обов'язку відшкодування шкоди при надзвичайних морських подіях / О.О. Боярський // Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем: Тези доп. всеукр. конф. – О.: Фенікс. – 2006. – С. 117-119.
7. Боярський О.О. Формування засад відповідальності за завдання шкоди у римському праві / О.О. Боярський // Римське право і сучасність: Програма та тези доп. IV Між нар. наук.-метод. конф. – О.: Фенікс. – 2006. – С. 171-173.
8. Боярський О.О. Вина як одна з умов відповідальності за заподіяння шкоди / О.О. Боярський // III Міжнар. цивілістичн. наук. конф. студентів та аспірантів: Зб. тез наук. робіт учасників. – О.: Фенікс. – 2008. – ч. 2. – С. 6-7.

АНОТАЦІЯ

Боярський О.О. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2008.

Дисертація присвячена дослідженню і обґрунтуванню теоретичних основ зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду.

Проаналізовано поняття, типологію та зміст зазначених зобов'язань. Значну увагу приділено загальній характеристиці зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суду, визначенню їх місця в системі зобов'язань.

Здійснено аналіз особливостей суб'єктів зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди, а також специфіку підстав (умов) їх виникнення. Зокрема, детальному аналізу піддано категорії незаконності рішень, дій чи

бездіяльності суду як підстави виникнення зазначених зобов'язань, порядок та обсяг відшкодування шкоди, що завдана цими суб'єктами тощо.

Сформульовані пропозиції стосовно вдосконалення норм чинного законодавства та узгодження положень ЦК України і цивільного процесуального та адміністративного процесуального законодавства України.

Ключові слова: зобов'язання, відшкодування шкоди, суди, судді, юридична відповідальність, бездіяльність суду.

АННОТАЦИЯ

Боярский А.А. Возмещение вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием суда – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2008.

Диссертационная работа посвящена исследованию обязательств, возникающих вследствие причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием суда вреда. В работе дан обзор научных трудов, касающихся проблематики диссертационного исследования и определено состояние правовых аспектов регулирования обязательств, возникающих вследствие причинения вреда незаконными решениями, действиями или бездействием суда в гражданском праве Украины. Проанализирована история формирования данного вида обязательств в отечественном и зарубежном праве.

Анализ понятия и типологии исследуемых обязательств позволил сделать вывод о том, что причинение вреда одним лицом другому (деликт) при наличии определенных, установленных законом условий (состава правонарушения), влечет возникновение деликтного обязательства. Это деликтное обязательство по сути своей является относительным правоотношением, содержание которого составляет право на возмещение причиненного вреда, возобновление существовавшего до правонарушения состояния и обязанность возместить ущерб.

Исследуются вопросы, связанные с определением оснований и специфики условий возникновения обязательств по возмещению вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием суда. Так, специфика субъекта обязательств по возмещению вреда, причиненного незаконными решениями, действиями или бездействием суда состоит в том, что сама судебная власть во всех формах своей реализации осуществляет государственную функцию защиты прав и свобод человека и гражданина. Поскольку судьи являются должностными лицами судебной власти, которые в соответствии с Конституцией Украины наделены полномочиями по

осуществлению правосудия и исполняют свои профессиональные обязанности в судах различной юрисдикции, государство отвечает за все незаконные решения, действия и бездействие суда.

Своеобразие противоправного поведения судей заключается в том, что оно может выступать как в виде действия, так и в виде бездействия, причем это касается всех стадий судебного процесса.

В диссертации сформулированы предложения по совершенствованию норм действующего законодательства и согласованию положений гражданского и гражданского процессуального, а также административно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: обязательства, возмещение вреда, суды, судьи, юридическая ответственность, бездействие суда.

SUMMARY

Boyarsky O.O. Compensation for a damage caused by decisions, acts and court's inaction. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Law. – Speciality 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Odesa National Academy of Law, Odessa, 2008.

The thesis is devoted to research and substantiation of theoretical obligation's grounds which appear as a result of caused damage by unlawful decisions, acts and court's inaction.

Definition, typology and content of mentioned obligation have been analyzed. A great attention has been given to general characteristic of obligation which appears as the caused damage by unlawful decisions, acts and court's inaction, definition of their place in the system of obligations.

The analysis of peculiarities of obligations' subjects which appear as a result of caused damage as well as specific of grounds (condition) of their appearance have been analyzed. Specifically, the categories of lawlessness of decisions, acts and court's inaction as the grounds of appearance of mentioned obligations, order and scope of compensation for the damage which has been caused by these subjects, have been analyzed in detail.

The proposals concerning with improvement of valid legislative norms and coordination of provisions of Civil Code of Ukraine and civil procedural legislation of Ukraine.

Key-words: obligation, compensation for a damage, courts, judges, legal liability, court's inaction.